

rin de bulunduğu zengin kütüphanesi vasiyeti gereği Hartford Theological Seminary Kütüphanesi'ne verildi. Hartford Theological Seminary'de onun adına İslâmîyet ve Hıristiyanlığa dair mukayeseli çalışmalar yapmak üzere açılan "The Duncan Black Macdonald Center for the Study of Islam and Christian-Muslim Relations" adlı bir merkez faaliyetlerini günümüzde de sürdürmektedir. *The Muslim World* isimli süreli yayın da halen bu merkez tarafından çıkarılmaktadır.

Görüşleri. Macdonald, İslâm dini ve kültürüyle ilgili kapsamlı çalışmalar yapmış olmasına rağmen görüşlerinde diğer şarkiyatçılardan farklı bir tavır ortaya koymamıştır. İslâm'a dair kanaatlerini büyük çapta Hz. Muhammed hakkındaki görüşleri şekillendirmektedir. Onun vahiy alan bir peygamber olduğunu kabul etmediği gibi mesajını karşılaştığı hıristiyan ve yahudilerden aldığını (*Aspects of Islam*, s. 63-64), özellikle Ahd-i Atîk'in bazı bölümlerini gördüğünü, Araplar'a gönderilmiş peygamberlerin tebliğlerinden elde edebildiği bilgileri çelişkili ve anakronolojik hatalarla bir araya getirdiğini iddia etmiştir (a.g.e., s. 66). Macdonald, Allah'ın yegâne hakikat olduğu, "yaratılmış varlıklar toplamı" anlamındaki evrenin herhangi bir şekilde ilâhî gerçekliği paylaşamayacağı gibi bazı hususları Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği Tanrı anlayışındaki çelişkiler olarak görmekte, onun Tanrı anlayışının tevhidî değil düalist karakterde olduğunu, hatta başka kültürlerden antropomorfik unsurlar taşıdığını ileri sürmektedir (*Hartford Seminary Record*, XV/2 [1905], s. 79; *İA*, I, 360-375; ayrıca bk. ALLAH). Kur'an-ı Kerim'i İslâm olgusunun kaynağı olarak gören Macdonald, Kur'an'ı Hz. Muhammed'in şahsî dinî tecrübesinin ürünü diye kabul eder (*Religion and Future*, s. 296). Ona göre Kur'an, Hz. Muhammed tarafından, yahudi ve hıristiyan kutsal metinlerinin elde edilebilen bölümleri yanında onun yaşadığı çevrenin dinî ve kültürel unsurlarını kaotik bir keyfiyetle bir araya getirdiği bir metindir. Ayrıca İslâm geleneğinde Kur'an'ın Allah'ın yaratılmamış ilâhî kelâmı olduğu inancının da Hıristiyanlık'taki logos (İsâ'nın Tanrı'nın kendisine hülûl etmiş ilâhî kelâmı) anlayışının eksik bir uyarlaması olduğunu iddia eder (*Aspects of Islam*, s. 105). Macdonald, iddialarını daha da ileriye götürerek İslâm'ın Hıristiyanlık'tan bir sapma ve hatta Ahd-i Atîk peygamberliğinin kötü bir taklidi sayıldığını ileri sürmüş (*Religion and Future*, s.

299-301), Kur'an'ın yaratılmamışlığı anlayışı gibi İslâm geleneğindeki tasavvufu da müslümanların hıristiyan keşişleriyle temaslarına dayandırmıştır (*Development of Muslim Theology*, s. 30, 131, 177-178). Macdonald'ın İslâm dini ve kültürüyle ilgili çalışmalarını, bu dinin menşeyini problemli gördüğü için müntesiplerinin kurtuluşa ermeleri gerektiğine inandığı bir dinî yapılanmayı açıklamaya yönelik (Pruett, s. 125-126), sübjektif ve zaman zaman ilmî dayanaktan yoksun çabalar olarak görmek gerekir.

Eserleri. Macdonald, *Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory* (New York 1903; çeşitli baskıları yapılmıştır: New York 1966; London 1985); *A Selection from the Prolegomena of Ibn Khaldun, with Notes and an English-German Glossary* (Leiden 1905); *The Religious Attitude and Life in Islam* (Chicago 1909); *Aspects of Islam* (New York 1911); *The Arabic and Turkish Manuscripts in the Newberry Library* (Chicago 1912); *The Presentation of Christianity to Moslems* (New York 1916); *The Hebrew Literary Genius: An Interpretation* (Princeton 1933); *The Hebrew Philosophical Genius* (New York 1936) adlı kitapları yanında başka müelliflerin derlediği on kadar kitaba Sâmi dilleri, Ahd-i Atîk, İslâm ve Hıristiyanlık-İslâm münasebetleri üzerine bölümler yazmıştır.

Macdonald'ın *American Journal of Semitic Languages, International Review of Ethics, International Review of Missions, Journal of Biblical Literature, The Nation, The Review of Reviews, The Yale Review, Zeitschrift für Assyriologie* gibi süreli yayınlarda altmış civarında makalesi ve yaklaşık 150 tanıtım ve değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Onun ilgi alanlarını da gösterecek şekilde makalelerinden bazıları şunlardır: "The Gospel in Arabic" (*Hartford Seminary Record*, 1893, s. 163-176); "The Life of al-Ghazzâlî" (*JAOS*, XX [1899], s. 71-132); "Ali Baba and the Forty Thieves, in Arabic, from a Bodleian Manuscript" (*JRAS* [1910], s. 327-386); "The Doctrine of Revelation in Islam" (*MW*, VII [April 1917], s. 112-117); "Christian Literature for Moslems" (a.g.e., XIII [October 1923], s. 335-342); "An Outline of the History of Scholastic Theology in Islam" (a.g.e., XV [April 1925], s. 140-155); "Continuous Re-Creation and Atomic Time in Moslem Scholastic Theology" (*International Review Devoted to the History of Science*

and Civilization, IX/2 [1927], s. 326-344); "The Development of the Idea of Spirit in Islam" (*Acta Orientalia* (Oslo), IX [1931], s. 307-351) ve "The Essence of Christian Missions" (*MW*, XXII [October 1932], s. 327-330).

Öte yandan *Jewish Encyclopedia*, *The Encyclopedia of Religion and Ethics*'e, *Encyclopedia Britannica*'nın 11 ve 14. baskısına ve *A New Standard Bible Dictionary* için genelde Sâmi geleneği ve İslâm'la ilgili olarak otuz kadar madde yazmıştır. Ansiklopediciliğinin en üretken yönünü, 1913-1932 yılları arasında *Encyclopedia of Islam* için yazdığı "Allah, Din, Fakih, el-Gazzâlî, İctihâd, İlm, İman, İsâ, Kelâm, Mâtürîdî, Tevhîd" gibi sekseni aşkın madde oluşturmaktadır (eserlerinin geniş bir listesi için bk. *The Macdonald Presentation Volume*, s. 473-487).

BİBLİYOGRAFYA :

D. B. Macdonald, *Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory*, Charles Scribner's Sons, New York 1903, s. 30, 131, 177-178; a.m.f., "Immortality in Islam", *Religion and the Future* (ed. E. H. Sneath), New York 1922, s. 296, 299-301; a.m.f., *Aspects of Islam*, New York 1971, s. 60, 63-64, 66, 105; a.m.f., "The Problems of Mohammedanism", *Hartford Seminary Record*, XV/2, Hartford 1905, s. 79; a.m.f., "Allah", *İA*, I, 360-375; W. D. Mackenzie, "Duncan Black Macdonald: Scholar, Teacher, and Author", *The Macdonald Presentation Volume* (ed. W. G. Shellabear v.d.gr.), Princeton-New Jersey 1933, s. 3-9; "Bibliography of the Writings of Duncan B. Macdonald", a.e., s. 473-487; G. E. Pruett, "Duncan Black Macdonald: Christian Islamicist", *Orientalism, Islam and Islamicists* (ed. Asaf Hussain v.d.gr.), Vermont 1984, s. 125-126; E. E. Calverley, "Duncan Black Macdonald", *MW*, XXXIV/1 (1944), s. 1-6.

MUSTAFA SİNANOĞLU

MÂCİD

(bk. MECİD).

MÂCİD b. SAİD

(ماجد بن سعيد)

Mâcid b. Saîd b. Sultân el-Bû Saîdî
(ö. 1870)

Bû Saîd hânedanına mensup
Zengibar sultanı
(1856-1870).

1835 yılı civarında doğdu. Babasının bilinen yirmi yedi oğlundan altıncısı olup annesi Habeş asıllı bir câriyedir. Babası Seyyid Saîd, İranlılar'ın Benderabbas'a

saldırmaları üzerine 16 Nisan 1854'te başşehir Zengibar'dan ayrılıp Maskat'a gidince ikinci oğlu Hâlid'i vali ve ölümü halinde kendisine halef olarak tayin etti. Hâlid'in aynı yılın kasımında vefat etmesi üzerine, Süveynî ve Türkî gibi daha sonra Uman sultanı ve Sümeyl gibi vali olan kendisinden büyük kardeşleri varken Mâcid babası tarafından onun yerine valiliğe getirildi. Seyyid Saîd 1856 Ekiminde Zengibar'a dönerken yolda öldü. Yanında bulunan yedinci oğlu Bergaş, Zengibar'a ulaştığında tahtı ele geçirmeye teşebbüs ettiyse de başarılı olamadı (Ruete, s. 105); ailesi ve Zengibar'ın önde gelenlerinin onay ve desteğini alan Mâcid kendisini sultan ilân etti.

Bunun üzerine Seyyid Saîd'in Uman'daki (Maskat) halefi olan üçüncü oğlu Süveynî, devletin daha zengin olan Zengibar adası ve Doğu Afrika sahilindeki bölgelerinin Mâcid'in eline geçmesinden rahatsız oldu ve babasının bu mülklerinin kendisine miras kaldığını ileri sürerek Mâcid'in sultanlığını tanımadı. Amcasının oğlu Muhammed b. Sâlim'in araya girmesiyle Mâcid, Süveynî'ye yıllık 40.000 Maria Theresa doları (86.400 rupi) yardım vermeyi kabul ettiyse de Süveynî bunu bir haraç ve Zengibar'ın kendisine bağımlılığına işaret olarak gördü. Zengibar'ın o sırada 200.000 dolar civarında olan yıllık geliri (Burton, I, 274; Sultân b. Muhammed el-Kâsımî, s. 174) daha sonra gittikçe artmıştır.

Mâcid, tahta geçtikten bir süre sonra babasının köle ticaretini yasaklayan ferman ve antlaşmalarını iptal etmek istediye de Batılılar'dan şiddetli tepki gördü. Yönetiminin ilk yıllarında tahtın arkasındaki gerçek güç İngiliz konsolosu Atkins Hamerton idi ve onun 1857 Temmuzunda ölümü Mâcid'e büyük bir darbe oldu. Öldürülmek korkusuyla savaş gemilerinden birine sığınan Mâcid, ancak 1858 Temmuzunda yeni konsolos Colonel C. P. Rigby geldikten sonra sarayına dönebildi. Bu arada Süveynî'nin ve Zengibar'daki Arap kabilelerinden Hars'ın desteklediği Bergaş, Mâcid'i tahttan indirip yerine geçmek için tekrar teşebbüste bulundu, ancak İngilizler'in müdahalesi karşısında başarılı olamayıp Bombay'a sürüldü (1859). Bu dönemde Zengibar'ın İngilizler yanında Fransız ve Almanlar'la da ticarî ilişkileri gelişti. Bu ilişki sayesinde Mâcid'in kız kardeşi Selmâ, Alman konsolosluğu memurlarından Heinrich Ruete ile evlendi; onun 1886'da kaleme aldığı

hâtıraları o günkü sosyal hayatı yansıtan önemli bir belge niteliğindedir (bk. bibl.).

Babası tarafından Sühâr ve çevresine vali tayin edilen kardeşi Türkî ile olan ihtilâfını barışla sonuçlandıran Süveynî'nin Zengibar'ı ele geçirmek üzere 2500 kişilik bir kuvvetle düzenlediği sefer İngiliz donanması tarafından engellendi (1859) ve aralarındaki ihtilâf Hindistan genel valisi Lord Canning'in hakemliğine sunuldu. Vali Uman Sultanlığı'nı ikiye bölerek Mâcid'in Zengibar ile Doğu Afrika sahilindeki bölgelerin sultanı olarak tanınmasına ve ekonomik bakımdan daha iyi durumda olmasından dolayı Maskat sultanına yıllık 40.000 Maria Theresa doları yardım yapmasına hükmetti (1861). Ancak bu ödemenin Zengibar'ın Maskat'a bağımlılığı şeklinde yorumlanmamasını şart koştu. Her iki sultanın bağımsızlığını sağlayan bu durum daha sonra bir İngiliz-Fransız ortak deklarasyonu ile tanındı (13 Mart 1862). Devletin bu şekilde ikiye bölünmesi İngilizler'in bölgedeki sömürge politikalarına yaramış, bu süreç 1890'da Almanya ve İngiltere arasında yapılan antlaşmayla Zengibar'ın İngiliz sömürge yönetiminin merkezi olması ve Maskat üzerindeki nüfuzunun artmasıyla sonuçlanmıştır.

Süveynî 1866'da oğlu Sâlim tarafından öldürülünce Mâcid baba katili olduğu için ona yapmakta olduğu yardımı kesti; Uman üzerindeki nüfuzunu diğer devletlere kaptırmak istemeyen İngiliz yönetimi Sâlim'in sultanlığını tanıdı ve tahkim gereği olan bu ödemeyi üstlendi. İngiltere'nin baskıları üzerine Mâcid bir yıl ödeme yaptıktan sonra Rustâk Valisi Azzân b. Kays, Sâlim'i tahttan indirip Maskat'a hâkim olunca (1868) ödemeyi tekrar durdurdu.

Bazı karışıklıklarla birlikte başarılı sayılabilecek bir yönetim ortaya koyan Mâcid, 1861'de bir isyanın çıktığı Pate'ye bir sefer düzenledi. Bwana Mataka'nın oğlu Şeyh Muhammed sultanın ordusunu Siyu Kalesi'nde püskürterek mağlûp etti (1863) ve Pate hâkimi Ahmed Simba ile birlik oldu. Bunun üzerine Mâcid'in gönderdiği donanma Siyu'yu altı ay kuşatma altında tuttu ve erzağı tükenen Şeyh Muhammed antlaşma yapmak zorunda kaldı. Mâcid 1866'da daha güçlü bir isyanın baş gösterdiği Witu'da ise başarılı olamadı. Mâcid 1870'te ölünce Bombay'da sürgünde olan kardeşi Bergaş tahta geçti.

Mâcid, 1862'de Mzizima adlı küçük iskele kasabasında bir saray ve binalar yaptırarak bugünkü Tanzanya'nın eski mer-

kezi ve en büyük şehri olan Dârüsselâm'ı kurmuş, Afrika içlerine giden kervanların başlangıç noktası olan bu şehir 1891'de Alman sömürge yönetiminin merkezi olmuştur. Babası Seyyid Saîd gibi Mâcid de Batılı seyyahlara ve Hıristiyan misyonerlerine kolaylıklar sağladı. 1865'te Universities Mission to Central Africa (UMCA) adına faaliyet gösteren Başpiskopos William George Tozer, kendisine tanınan imtiyazlarla Kiungani'de ve birkaç yıl sonra Mbweni'de araziler satın alarak Hıristiyanlığı kabul edenler için bir köy kurdu; Hıristiyanlık Doğu Afrika içleriyle Orta Afrika'ya buradan yayıldı (Ahmed Hamoud el-Maamiry, s. 17).

BİBLİYOGRAFYA :

R. F. Burton, *Zanzibar: City, Island and Coast*, London 1872, I, 256-274, 310-311, 475; *Delilü'l-Hâlic* (Târîh), II, 729-732, 745, 759-760; W. Phillips, *Oman: A History*, Beirut 1971, s. 135-137; I. Skeet, *Muscat and Oman: The End of an Era*, London 1974, s. 48-49; N. R. Bennett, *A History of the Arab State of Zanzibar*, London 1978, s. 58-95, 104; Khâlid al-Wasmî, *Oman entre l'indépendance et l'occupation coloniale*, Genève-Paris 1986, s. 34, 152-154, 156-157, 166, 168-171; J. C. Wilkinson, *The Imamate Tradition of Oman*, Cambridge 1987, s. 67, 229, 233, 239, 264; Ahmed Hamoud al-Maamiry, *Omani Sultans in Zanzibar: 1832-1964*, New Delhi 1988, s. 10-12, 14-17; Sultân b. Muhammed el-Kâsımî, *Taksîmü'l-İmberâtûriyyeti'l-'Umâniyye: 1856-1862*, Dübey 1989, s. 7-8, 65-66, 69-71, 79, 81-137, 174, 228-300; E. Ruete, *Memoirs of an Arabian Princess from Zanzibar*, Princeton 2000, s. 12-13, 93, 96-105, 110, 138-139, 226; Abdurrahman b. Ali es-Sedîs, "el-'Alâkât beyne 'Umân ve Zencîbâr: 1277-1308/1861-1891", *ed-Dâre*, XXV/2, Riyad 1420, s. 181-222; G. S. P. Freeman-Grenville, "Mâdjîd b. Sa'îd", *EP* (İng.), V, 1030-1031.

AHMET ÖZEL

MADAGASKAR

Hint Okyanusu'nun Güney Afrika kıyılarına yakın kesiminde bir ada devleti.

- I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Afrika'dan Mozambik Boğazı ile ayrılan Madagaskar'ın (Malagasy, Madagaskar Demokratik Cumhuriyeti) yüzölçümü 587.041 km², nüfusu 15.243.100 (2003 tah.), başşehri Antananarivo (Tananarive, 895.300), diğer büyük şehirleri Toamasina (Tamatave, 173.700), Antsirabe (158.900), Fianarantsoa (137.700), Mahajanga (Mahajunga, 134.600) ve Toliara (Tuléar, 101.900) Antseranana'dır (Diégo-Suarez, 74.400).